

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Запорізький національний технічний університет

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

з дисципліни

«Основи музеєзнавства»

для студентів напряму підготовки 6.020107 «Туризм»

денної та заочної форм навчання

2010

Методичні рекомендації з дисципліни «Основи музеезнавства» для студентів напряму підготовки 6.020107 «Туризм» денної та заочної форм навчання / Укл.: М.В.Белікова. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2010. – 38 с.

Укладачі: М.В.Белікова, доцент, к.і.н.

Рецензент: В.М.Зайцева, к.п.н., професор

Відповідальний за випуск: М.В. Белікова, доцент, к.і.н.

Затверджено
на засіданні кафедри
«Міжнародного туризму»

Протокол № 1 від 26.08.2010

ЗМІСТ

	с.
Передмова	4
1 Короткий зміст лекцій	5
2 Перелік питань практичних занять	26
3 Перелік тем контрольних робіт для студентів заочної форми навчання	29
4 Перелік тем рефератів для студентів денної форми навчання	32
5 Перелік питань до заліку	33
Література	35

ПЕРЕДМОВА

Одна з сучасних рис розвитку музейної справи в світі – зміна стилю керівництва музеями, що виражається у тенденції до децентралізації. Раніше музейний персонал поповнювався за рахунок істориків, які спеціалізується на фондovій, експозиційній та науково-дослідницькій роботі. Зважаючи на політичні, економічні та соціальні зміни, які відбулися в Україні, є актуальною підготовка музейних кадрів на факультеті міжнародного туризму, володіючими сучасними навичками музейного менеджменту, маркетингу, екскурсійної роботи.

Метою вивчення дисципліни "Основи музеєзнавства" є формування у студентів спеціальності "Туризм" факультету "Міжнародного туризму та управління" теоретичних і практичних знань про музеєзнавство як сферу знань, необхідну в професійній діяльності, а саме – ознайомлення з теоретичним музеєзнавством та історією розвитку та характером колекцій найбільших музеїв світу, перспективами подальшого використання отриманих знань, вмінь та навиків в індустрії міжнародного туризму.

Вивчення дисципліни „Основи музеєзнавства” передбачає засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час у формі самостійної навчальної роботи, призначеної формувати практичні навички роботи студентів зі спеціальною літературою, орієнтувати їх на інтенсивну роботу, критичне осмислення здобутих знань і глибоке вивчення теоретичних і практичних проблем музеєзнавства для підвищення якості професійної підготовки музейних кадрів.

У результаті вивчення курсу студент повинен:

Знати: основну термінологію музеєзнавства, найбільші музеї світу та України, історію їх розвитку та значимість у туристичному бізнесі; сучасні підходи для планування, організації та виконання культурно-масової роботи в музеях.

Вміти: визначати вид соціально-демографічної (екскурсійної) групи, її інтереси та мету відвідання музею; застосовувати на практиці екскурсійну методику.

1 КОРОТКИЙ ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

ТЕМА 1. МУЗЕЄЗНАВСТВО ЯК НАУКОВА ДИСЦИПЛІНА

1. Визначення поняття музеєзнавство. Об'єкт і предмет дослідження музеєзнавства. Структура музеєзнавства.
2. Ключові поняття музеєзнавства: "музейний предмет", "музей" та його суспільні функції, музейна справа.
3. Основна класифікація музеїв. Структура краєзнавчого музею.
4. Всесвітня мережа музеїв та діяльність Міжнародної ради музеїв (ICOM).
5. Законодавство України про музеї та музейну справу.
6. Музейний фонд України.

Музеєзнавство – наукова дисципліна, що вивчає закономірності виникнення та розвитку музеїв, їх соціальні функції, форми та способи реалізації цих функцій на різних етапах суспільного розвитку.

Структура музеєзнавства включає теорію та історію музейної справи, музейне джерелознавство, музеографію та методику музейної справи.

Музеєзнавство належить до міждисциплінарних наук. Воно інтегрувало елементи різних профільних історичних дисциплін, а також спеціальні та допоміжні дисципліни: історіографію, джерелознавство, археологію, етнографію, нумізматику, сфрагістику, палеографію. Сучасний розвиток музеєзнавства неможливий без взаємодії з теорією інформації, документалістикою, архівознавством, бібліотекознавством, педагогікою, психологією, соціологією, менеджментом.

Музеєзнавство – галузь знань, яка охоплює коло теоретичних та практичних питань, пов'язаних з організацією та діяльністю музеїв, історією, теорією та практикою музейного будівництва.

Музеографія – галузь музеєзнавства, завдання якої – опис музеїв, експозицій, колекцій.

Об'єкт музеєзнавства – музеї та музейна справа.

Предмет дослідження музеєзнавства – історія розвитку музеїв, теорія та методика музейної роботи.

Музейний предмет - пам'ятка історії культури, видобута із середовища побутування і включена в музейне зібрання завдяки

властивості характеризувати історичну культуру певного суспільства, виступає в музеї як джерело знань та емоційного впливу, а також освіти. Ознаки **музейного предмета**: реальний, істинний, зберігається довгий час, раритетний (рідкісний).

Експонат – музейний предмет, виставлений в експозиції музею.

Музей – в перекладі з давньогрецького “місце, присвячене музам” – храм, присвячений музі пам’яті Мнемозині. У музеях зберігались реліквії, дарчі предмети віками. Вважаючи їх покровительками наук і мистецтв, греки будували на їхню честь храми, які називали музейонами. Саме звідси й походить термін «музей».

Музейна справа – особлива сфера суспільної діяльності, яка включає: 1) музейну практику (науково-фондова, науково-ексгюзиційна та науково-освітня робота); 2) спеціальна наукова дисципліна - музеєзнавство; 3) музейну політику (законодавство); 4) спеціалізовану періодику - особлива сфера культури, яка охоплює усі сторони комплектування, обліку, зберігання, вивчення та використання музеями культурних цінностей країни.

Музей – науково-дослідна і культурно-освітня установа, яка відповідно до своїх суспільних функцій здійснює комплектування, облік, збереження, вивчення пам’яток історії, культури та об’єктів природи.

Кожний музей виконує основні функції у суспільстві:

а) збір, облік, вивчення, опис та класифікація музейних експонатів;

б) зберігання музейних експонатів (фондова робота);

в) консервація та реставрація експонатів;

г) експозиційна робота;

д) науково-дослідницька діяльність;

е) популяризація музейних колекцій та пам’яток історії, мистецтва, культури;

є) культурно-масова (екскурсійна) робота;

ж) охорона пам’яток історії та культури.

Класифікація музеїв:

а) за типом (цільове призначення або спеціалізація):

1) науково-дослідницькі (академічні): при науково-дослідницьких інститутах, Академіях наук, її відділам. Це закритий тип музеїв лише для спеціалістів;

- 2) просвітницькі – усі музеї відкриті для масового відвідання, картинні галереї, інші – це основний тип музеїв;
- 3) учбові: в школах, в вищих навчальних закладах;
- 4) народні (на громадських засадах) – недержавні, засновані громадськістю в населених пунктах, на підприємствах, в установах. Відображають в основному історію даного об'єкта;
- 5) виставки – тимчасові тематичні музейні експозиції (непостійні);

б) за профілем:

- 1) історичні:
 - безпосередньо історичні (Київський, Дніпропетровський, Львівський, Чернігівський історичні музеї);
 - археологічні (Київський та Одеський);
 - історико-археологічний (Керчінський археологічний музей – був заснований на колекції Понтікапею);
 - історико-археологічні заповідники (Ольвія, Херсонес, Бахчисарай);
 - етнографічні (Державний музей етнографії та художніх промислів АН України в Львові, Державний етнографічний музей в Києві, Полтаві);
 - історичні музеї національних заповідників (Музей історії запорізького козацтва Національного заповідника “Хортиця”, Кам’янець-Подільський, Білгород-Дністровський);
 - історико-побутові (музеї під відкритим небом або скансени) – Київський в с. Пирогово, Львівський, Ужгородський, Переяслав-Хмельницький;
 - військово-історичні: Український Державний музей Великої вітчизняної війни, Музей оборони та звільнення Севастополя;
 - історико-художні та історико-архітектурні – як безпосередньо музеї, так і музеї-заповідники. Музеї-заповідники: комплекс Палацу Воронцових в Алупці, маєток Софіївка в Умані, садиба Попова в Васильовці;
 - краєзнавчі (на сьогодні більше 400 в Україні, за кількістю таких музеїв Україна займає перше місце серед країн СНД);
- 2) природничо-наукові (Акваріум в Севастополі, зоологічний в Києві, Одесі: зоології, мінералів та конхіології (раковин, молюсків);

3) мистецтвознавчі та художні: між художніми музеями та галереями немає різниці, назви відмінні через історичну традицію (галереї в Києві, Львові, Симферополі, Феодосії); музеї книги та книгодрукування, Державний музей українського мистецтва, Державний музей російського мистецтва, Державний музей західного та східного мистецтва в Києві;

4) літературні – присвячені одному або кільком письменникам й поетам та меморіальні – присвячені якійсь видатній особі (Меморіальний музей Лесі Українки, Гоголя, Шевченко, інш.);

5) музеї комплексного характеру (різноманітна тематика): надзвичайно мало подібних музеїв, приклад – Державний історичний музей в Києві.

Структура краєзнавчого музею:

а) адміністрація – директор, замдиректора, вчений секретар, та головний зберігач фондів;

б) експозиційні відділи: завідуючий та наукові співробітники (старший науковий співробітник, науковий співробітник та молодший науковий співробітник);

в) експозиційні відділи: природи, стародавньої історії краю, у великих музеях – археологічний відділ, періоду феодалізму, капіталізму, радянського часу та сучасної історії, на основі спеціального плану збирають, систематизують та здійснюють наукову обробку;

г) відділ фондів та реставрації: головний зберігач фонду, наукові співробітники, реставратор, фотограф, художник – займаються збором, реєстрацією, описом, реставрацією та зберіганням, технічною обробкою пам'яток;

д) культурно-масовий відділ – завідуючий, наукові співробітники, екскурсоводи – займаються випуском путівників, буклетів, проспектів, проводять екскурсійну та лекційну роботу;

е) відділ охорони пам'яток історії та культури: здійснюють виявлення, державну реєстрацію, пропаганду, паспортизацію пам'яток історії та культури краю.

З 1978 р. ООН та ЮНЕСКО виділили 18 травня як міжнародний день музею, визнаючи величезну роль музеїв у розвитку суспільства.

Сьогодні в світі існує понад 15 тис. музеїв. Для порівняння: 376 музеїв в Україні, 800 у Нідерландах. Розвитку співробітництва, обміну досвідом між музеями світу покликана сприяти всесвітня

демократична неурядова організація - Міжнародна рада музеїв при ЮНЕСКО (ICOM), створена у 1947 р. У кожній країні діє Національний комітет.

Законодавство України про музеї та музейну справу складається з Основ законодавства України про культуру, Закону "Про музеї та музейну справу" 1995 р. регулює суспільні відносини в галузі музейної справи, встановлює правові, економічні, соціальні засади наукового комплектування, вивчення та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, діяльності музейних закладів в Україні.

Музейний фонд України – це сукупність рухомих та нерухомих пам'яток природи, матеріальної та духовної культури, які мають наукову, історичну, художню чи іншу культурну цінність незалежно від їх виду, місця створення і форм власності та зберігаються на території України, а також нерухомих пам'яток, що знаходяться в музеях України і обліковані в порядку, визначеному законом. Музейний фонд України складається з державної і недержавної частин. Пам'ятки Музейного фонду України, що є державною власністю, не підлягають приватизації.

Література [1-2, 4-7, 12-13, 16, 27-28, 30, 34, 37].

ТЕМА 2. ФОНДОВА, ЕКСПОЗИЦІЙНА ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЇВ

1. Фондова робота.
2. Експозиційна діяльність.
3. Науково-дослідницька діяльність.

Основний зміст музейної науково-фондової діяльності становлять: а) збиральницька робота і комплектування фондів; б) первинний облік (ресстрація) та наукова інвентаризація; в) каталогізація фондів та створення науково-фондового паспорта; г) створення належних умов збереження музейних фондів. Відповідальність за організацію фондової роботи покладена на головного хранителя фондів.

Основні форми комплектування: а) польові дослідження (археологічні, етнографічні експедиції); б) поточне комплектування (закупівля, подарунки).

Облік і наукова документація музейних фондів. Облік музейних колекцій:

а) реєстрація: фондово-закупівельна комісія музею колегіально вирішує, що брати, що ні, що в основний фонд, що в допоміжний. За підсумками засідання складається протокол. Рішення про прийняття предметів у музей приймається колегіально на засіданні фондово-закупівельної комісії із складанням протоколу. На основі цього протоколу складається акт прийому експонатів. Протягом місяця після засідання фондово-закупівельної комісії всі куплені предмети повинні бути вписані у книгу надходжень.

Акти та книги вступу – юридичні документи вічного зберігання. Перед заповненням книги вступу прошнуровуються, пронумеровуються і на останній сторінці скріплюються печатками вищепоставлених організацій для того, щоб з книги не виривали листів. До актів долучаються всі супровідні документи.

Кожному предмету надається шифр – порядковий номер вступу із абрєвіатурою музею. В книзі вступу обов'язково вказується шифр, номер, назва речі, опис, розміри, матеріал, стан збереження, джерело надходження і дата, якщо закуплений – вартість;

б) після первинної реєстрації у книзі вступу музейні предмети проходять *наукову інвентаризацію*. Завідувач сектору обліку має передати предмети музейним хранителям, що заповнюють інвентарні книги окремих фондів груп, які також є документами вічного зберігання і перед заповненням прошнуровуються, на останній сторінці скріплюються печатками вищепоставлених організацій для того, щоб з книги не виривали листів.

Запис до наукового інвентаря відбувається на підставі попередньо складеного інвентарного паспорта (інвентарної картки). Уніфікований паспорт експоната містить 47 ознак (№ паспорта, відомство, музей, відділ, №№ за книгами надходжень та інвентарній, дата, спосіб і джерело надходження, документи, класифікація, типологія, датування, назва, матеріал, техніка, розміри, короткий опис, стан збереження).

На цьому етапі відбувається *атрибуція музейного предмета*, тобто виявлення основних ознак, що визначають його назву, призначення, матеріал, розміри, техніку виконання, авторство, датування, географію створення і побутування. У процесі атрибуції

розшифровуються написи, клейма, марки, відбувається пошук аналогів;

в) всі музейні предмети, які містять *коштовні метали і камені*, записуються у спеціальних книгах, зберігаються в сейфах під сигналізацією. Підставою для занесення цих предметів у спецкниги є Акт ювелірної експертизи (здійснюють спеціалісти Інспекції пробірного нагляду), який включає дані про вагу, пробу, лігатуру, чистоту, назву каменя (вага у каратах), що записується в інвентарну книгу. Отже, коштовні речі мають три №№: по Книзі надходжень, по групі, по спецкнизі;

г) *нанесення облікових номерів (шифру)* складається із напису скороченої назви музею, номера в книзі надходжень (їх зазначають у чисельнику), скороченої назви відділу, де предмет зберігається, та інвентарного номера (зазначають у знаменнику). Старі шифри або інші позначення закреслюються. Шифр пишуть тушшю або емалевою фарбою на зворотному боці предмета у певному місці: для картин - у лівому верхньому кутку на підрамнику; для гравюр і малюнків - на окантовці; для скульптури - на торцях; на рукописах - олівцем зліва; на тканинах нашивають етикетку з шифром у лівому нижньому кутку; на кераміці, дереві та виробих із каменю шифр проставляють на піддоні олійною фарбою або тушшю з подальшим покриттям лаком, на меблях – на зворотному боці емалевою фарбою; на вогнепальній зброї – з внутрішнього боку спускової планки, на холодній зброї – на держаку або підвішують картонну етикетку; на шоломах – з внутрішнього боку; на металевих виробих – емалевою фарбою із зворотного боку; на природничо-історичних матеріалах чіпляють ярлички з шифрами: у гербаріях – на кожному аркуші зліва, на геологічних і палеонтологічних зразках – безпосередньо на них із зворотного боку, на фотографіях – на звороті у лівому нижньому кутку; до дрібних предметів підшивають ярлички; для сипких тіл (зерна злаків тощо) шифри ставлять на упакуванні.

Каталогізація. Науково-довідковий апарат потрібний в музеях для систематизації колекцій, підготовки пам'яток до експонування, для використання їх в науковій і освітній роботі. Як база пошуку інформації про музейні предмети він включає акти і книги надходжень, протоколи фондово-закупівельної комісії, пояснюючі записки про предмет, картотеки, каталоги, інвентарні книги, путівники.

Для наукової роботи з колекціями самих лише даних інвентаризаційного обліку недостатньо, тому передбачено створення системи різноманітних *карток*: зведені (відображають фонд у цілому); локальні (відображають частину колекції).

Найпоширеніші серед карток:

а) *топографічна* (назва пам'ятки, її розташування (в експозиції чи у фондах), будь-яке переміщення, картки розташовують в алфавітному порядку);

б) *інвентарна* (містить повні відомості про предмети, записані в Інвентарній книзі, їх фотографію або рисунок);

в) *систематична* (опис музейних предметів і їх систематизація за певним принципом);

г) *предметно-тематична* (відомості про музейні експонати з різних джерел, які доповнюються);

д) *хронологічна* (систематизує предмети за датами подій в хронологічному порядку);

е) *іменна* (складають на видатних діячів науки, культури, мистецтва, полководців, героїв та інших ушанованих або визначних людей);

є) *географічна* та деякі інші.

Структура та складові елементи організації фондів музею.

У великих музеях головний охоронець фондів одночасно є зав. відділом, куди входять охоронці окремих груп та сектор обліку фондів. До основних напрямків фондової роботи музею належать комплектування, облік, збереження, вивчення предметів, проведення консультацій.

а) Режим зберігання фондів. Організація охорони музейних приміщень.

Музейні фонди – це колекції, що знаходяться в сховищах, експозиціях або на виставках музею. Збірки цих різноманітних предметів потребують певних умов і системи зберігання: забезпечення потрібного режиму в фондах, створення відповідних умов для збереження різних категорій пам'яток від псування або розкрадання, нагляду за станом музейних колекцій, консервації їх та реставрації. Охоронна робота розпочинається відразу ж після надходження пам'ятки до музею і її облікування. Всі колекції музею поділяють на дві групи: а) основний музейний фонд і б) фонд науково-допоміжних матеріалів.

Основний музейний фонд становлять оригінальні пам'ятки історії, природи, матеріальної і духовної культури людства. Матеріали основного фонду систематизують в історико-хронологічному порядку з дотриманням географічних зон. Наприклад, історичні музеї мають в основних фондах відділи: палеоліту, неоліту, бронзи, залізного віку тощо. У межах історичних, хронологічних і географічних груп пам'ятки зберігають ще за матеріалами: скло, кераміка, метал тощо, враховуючи при цьому їхні фізичні властивості, неоднакові вимоги щодо зберігання. Іноді в музеях використовують ще тематичну систему зберігання, відповідно до якої пам'ятки розміщують у фондах за тематикою, пов'язаною з профілем музею, його структурою або експозицією.

Фонд науково-допоміжних матеріалів зберігають окремо від основного, організуючи його за тією самою системою – в історико-хронологічному порядку з дотриманням географічних зон. Так само враховують специфіку зберігання різних матеріалів, їх особливості (наприклад, вид пам'ятки, її розміри тощо).

Окремо зберігають у музеях коштовності, фотоматеріали, рукописи, книги, створюючи для них відповідні умови та особливий порядок.

Температурний і вологісний режим – важливий чинник зберігання колекції у музейних приміщеннях, адже коливання призводять до розширення і стискання матеріалів, а, отже, – до руйнування речей. Висока температура особливо небажана для паперових документів, виробів із дерева, воску, парафіну, тканин, для одягу, килимів тощо. Низька температура згубна для олов'яних виробів, скульптури тощо. Нормальною для музейних приміщень є температура повітря в межах від +12 до +18°C, а відносна вологість – від 55 до 70% при добових коливаннях не більше за 5%. Температуру і вологість у музейних приміщеннях виміряють термометрами, гігрометрами, гігрографами або психрометрами, які розміщують, як правило, біля входу у зали. Двічі на добу показання цих приладів заносять у спеціальний Журнал реєстрації умов зберігання. Ступінь сухості повітря у приміщенні регулюють;

б) Реставрація та консервація музейних предметів.

Згідно із Законом України "Про музеї та музейну справу" (стаття 24) консервацію і реставрацію пам'яток Музейного фонду

України можуть виконувати лише спеціалізовані установи Міністерства культури України, реставраційні відділи музеїв, спеціалізовані підприємства, організації та окремі реставратори, які мають відповідний дозвіл Міністерства культури України. Держава сприяє підготовці кадрів реставраторів, розвитку мережі спеціалізованих реставраційних закладів.

Реставрація металевих предметів: *мідні і бронзові вироби* чистять 10-процентним розчином сірчаної кислоти з подальшим кип'ятінням у дистильованій воді, просушуванням у сушильній шафі та парафінуванням; *залізні вироби* реставрують електрохімічним способом, засипаючи залізний виріб гранульованим цинком і заливаючи 15-процентним розчином їдкою натру з подальшим промиванням у дистильованій воді, просушуванням у сушильній шафі і парафінуванням у гарячому стані і хімічним (сірчаною або соляною кислотами з додаванням 1-процентного інгібітора з подальшим промиванням, просушуванням і покриттям 5-процентним розчином полівінілбутералу); механічно очищають дрібними напилками, наждаком, щітками. Для закріплення використовують клей БФ-4, БФ-6, 3-5-процентний розчин полівінілбутералу;

в) Особливості зберігання музейних предметів в експозиції.

Повітря у приміщенні підтримують сухим і чистим. З метою захисту від шкідливих прямих сонячних променів, які руйнують насамперед матеріали органічного походження: природничі колекції - тканини, дерево, папір, шкіру тощо в експозиційних залах і фондових приміщеннях, вікна забілюють крейдою, обладнують їх шторами, використовують матові абажури на освітлювальних приладах тощо.

Для творів *станкового живопису* шкідливі підвищена вологість (спричиняє розширення дерева, набухання волокон полотна, окислення металів, пожовтіння олії, появу плісняви, псує лаки), надмірна сухість (утворюються тріщини у дереві, обсіпаються грунт і фарби), яскраве світло (вицвітають органічні фарби, змінюються мінеральні), пил, кіптява (вони забруднюють пам'ятки), комахи та інші шкідники, які руйнують дерево, папір, шкіру та інші матеріали.

Правильне зберігання станкового живопису передбачає підтримання в приміщеннях температури від +10 до +18° С взимку та від +15 до +25 °С - влітку і вологості 55-65 %. *Акварель, настель, графіку* зберігають і експонують лише застакленими.

Вироби з тканин зберігають у затемнених приміщеннях при постійній температурі (+15- +18°C) і вологості (55-65 %). Двічі на рік одяг просушують і чистять на повітрі. Плісняву знищують, витримуючи під прямими сонячними променями протягом 10-40 хвилин.

Експозиція — обличчя кожного музею, результат всієї його різноманітної діяльності. Слово це латинське і в перекладі означає «виставлене». Будь-яка демонстрація виставлених предметів може бути названа експозицією, а виставлений предмет — експонатом.

Експозиційна робота в музеях складається з кількох етапів: а) наукова підготовка експозиції; б) складання тематико-експозиційного плану; в) добір і виготовлення експонатів; г) підготовка пояснювальних матеріалів; д) оформлення і монтаж експозиції; е) відкриття експозиції; є) фіксація і подальше вдосконалення.

Тематико-експозиційний план – таблиця з обов'язковими розділами: а) зміст експозиції – обґрунтування та перелік назв розділів, тем, підтем; б) перелік експонатів; в) місцезнаходження експонатів; г) примітки.

Три плани показу в музеях: а) стенди, вітрини, шафи; б) поворотні шафи, турнікети, альбоми; в) “прихована експозиція” – висувні щитки, колекції, окремі предмети.

Завданням науково-дослідницької роботи музеїв є: а) глибоке вивчення історії краю, міста чи села; б) дослідження музейних колекцій та їх наукова обробка; в) опрацювання окремих тем, пов'язаних з експозицією музею; г) розробка експозицій (складання тематичних структур та тематико-експозиційних планів); д) розробка питань методики і техніки музейної справи.

Планування та організація науково-дослідницької роботи музею координується вченою радою музею. Наукові працівники систематично розробляють теми, пов'язані з експозицією або фондовими матеріалами. Наукова робота в музеях здійснюється за допомогою розвідок на місці подій, експедицій (археологічних, етнографічних, літературних тощо) або відряджень на підприємства, фабрики, заводи, в КСП, різні установи.

Література [4-7, 12, 16, 30].

ТЕМА 3. КУЛЬТУРНО-МАСОВА РОБОТА МУЗЕЇВ

1. Мета, види та форми культурно-масової роботи музеїв.
2. Поняття про екскурсійну роботу та екскурсію.
3. Класифікація екскурсій.
4. Етапи підготовки методичної розробки екскурсії.

Сьогодні музеї розвивають свій потенціал в культурологічному туризмі. В кожному музеї є **культурно-масовий відділ, мета якого** – популяризація експозицій і колекцій, пропаганда знань про природу та історію суспільства, підвищення освіти широких верств населення, виховання національної свідомості. Саме в цьому відділі завідуючим відділу, екскурсоводами можуть працювати фахівці з спеціальністю “Туризм”.

Головні вимоги до екскурсоводів: добір кадрів (історики, філологи, спеціалісти з “туризму”), глибокі загальні і спеціальні знання, творчий підхід; зріст не нище 1м 60 см (інакше екскурсовода не буде видно в експозиції), приємна зовнішність.

Види та форми культурно-масової роботи музеїв – екскурсії, лекції, систематичні зустрічі з відвідувачами, тематичні вечори й конференції, походи по місцях історичних подій, робота пересувних музеїв, організація пересувних виставок, участь у радіо- й телепередачах тощо.

Екскурсія – це специфічна форма роботи з організованою групою відвідувачів, яка ґрунтується на зоровому сприйнятті експозиції та розповіддю про неї.

Форми організації відвідування музеїв:

- складання музейних афіш. Останні-бувають загального характеру (повідомлення про музей, його експозицію, найбільш значні пам'ятки, екскурсійну тематику тощо) і спеціальні, присвячені лекціям чи іншим заходам, які проводить музей.

- щити – на них вміщують фото цікавих експонатів музею, що можуть зацікавити і привабити відвідувачів. Зразком хорошої реклами можуть служити, наприклад, щити Софійського музею в Києві. Львівський історичний музей практикував виставки окремих, особливо ефектних експонатів у вікнах музею, внаслідок чого значо підвищилось відвідування музею.

- розповсюдження невеликих листівок з розповіддю про музей з газетами, квитками в кіно та ін.

- об'яви про музей у пасажирських поїздах, на вокзалах та ін.
- висвітлення роботи музею в пресі
- радіоекскурсії та екскурсії по телевізору.

Види екскурсій: а) за змістом (тематичні, оглядові); б) за складом відвідувачів (для школярів, військових, селян, вчених тощо); в) за цільовим призначенням (навчальні, загальноосвітні, вузькоспеціалізовані); г) за місцем проведення (музейні, міські, пам'ятки природи, історичні місця тощо); д) за способом пересування (пішохідна, автобусна, комбінована). Кожний вид екскурсій має свої особливості й методику.

Оглядові екскурсії – це загальний, або наскрізний показ музею.

Тематична екскурсія – цілеспрямована розповідь на певну музейну тему.

Етапи підготовки та методичної розробки екскурсій:

- а) вивчення відповідної літератури;
- б) вивчення матеріалів експозиції;
- в) написання тексту екскурсії;
- г) проведення екскурсій;

д) задача екскурсії спеціальної комісії з фахівців (до складу комісії, як правило, входить директор, головний зберігач фондів, завідуючий культурно-масовим відділом).

Основою роботи екскурсовода є індивідуальний текст. Такий текст кожний екскурсовод повинен скласти самостійно. Основу індивідуального тексту становить контрольний текст. Останній складається творчою групою найбільш досвідчених екскурсоводів, експертів, спеціалістів у певній галузі знань і визначає змістовні основи індивідуального тексту. Водночас, відмінні обороти мови, послідовність розповіді, різні факти, які підтверджують те чи інше положення — індивідуальний доробок кожного “виконавця”.

Зручно користуватися індивідуальним текстом, якщо його перенести на спеціальні картки, де позначаються короткі відомості про об'єкт, основні думки розповіді, окремі цитати, історичні дати. Зазвичай до кожної підтеми готується декілька карток. Вони виконують роль конспекта екскурсії і допомагають пригадати зміст напередодні її проведення. Кожна картка має бути зручною для використання. Рекомендується робити їх невеликого розміру,

приблизно на чверть аркуша формату А4 цупкого паперу. Картки нумеруються відповідно до порядку підтем, що будуть розкриті під час екскурсії і перед екскурсією відповідно впорядковуються.

Розміщення учасників екскурсії перед експозиційними об'єктами: півколом. Для показу експонатів екскурсовод користується указкою.

КОНТРОЛЬНИЙ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ТЕКСТИ ЕКСКУРСІЙ

У найпростішому вигляді схема всіх екскурсій однакова: вступ, основна частина, висновок.

Вступ складається з двох частин: а) організаційної (знайомство з екскурсійною групою); б) інформаційної (коротке повідомлення про тему, тривалості та час закінчення екскурсії);

Основна частина екскурсії базується на конкретних екскурсійних об'єктах, сполученні показу і розповіді. Її зміст складається з декількох підтем, що повинні бути розкриті на об'єктах і поєднані темою. Важливим для створення екскурсії є добір експонатів таким чином, щоб розглядалися найбільш атрактивні (привабливі) музейні предмети, які допомагали б розкрити тему екскурсії, причому з певним дозуванням часу в залежності від значимості тієї або іншої підтеми в даній екскурсії. В основній частині висвітлюється текст екскурсії, який компонується таким чином, щоб розповідь про той чи інший об'єкт була співвідною з його показом. Тобто, опис та характеристика того чи іншого експоната проводиться під час його показу екскурсантам або ж вона пов'язана з темою логічними переходами.

Висновок – повинен займати за часом 5-7 хвилин і складатися з двох частин: а) підсумок основного змісту екскурсії, висновок по темі, що реалізує ціль екскурсії. Доцільно рекомендувати літературу, яку можна прочитати по темі екскурсії додатково, особливо ті видання, які можна придбати безпосередньо в музеї; б) інформація про інші екскурсії, які можуть розширити і поглибити дану тему. А також і ті, які пропонує туристичне підприємство — партнер музею. Висновок так само важливий, як і вступ, і основна частина, адже від вдалого завершення розповіді та реклами інших екскурсій, багато в чому залежить, чи захочуть ці екскурсанти стати постійними клієнтами фірми — партнера, чи підшукують собі іншу.

Диференційований підхід до екскурсійного обслуговування — це установка, відповідно до якої програма обслуговування, тематика екскурсії і т.п. мають бути орієнтовані на визначений сегмент ринку, категорію споживача.

Екскурсоводу необхідно враховувати цілі, інтереси, мотивацію, установки та преференції (пільговість) екскурсантів. Суть, основа та принципи диференційного підходу базуються на соціально-демографічних та соціально-професійних факторах (стать, освіта, вік, національність, професійна діяльність екскурсантів; інтереси, національні та релігійні традиції, звички екскурсантів). Для підвищення ефективності музейних екскурсій, збільшення кількості відвідувачів доцільно дати турфірмі вибрати “свого” екскурсорода від музею, коли туристична фірма висловила побажання, щоб з групою туристів або туристами-індивідуалами екскурсії проводив екскурсорвод від музею.

Професійна майстерність екскурсорода — це особливий вид мистецтва, який побудовано на активному використанні і вмілому поєднанні показу і розповіді; взаємодії екскурсорода та екскурсанта; використанні методичних прийомів проведення екскурсії; володінні специфічними вміннями і навичками, які притаманні даній професії.

Рівень екскурсійної майстерності залежить від рівня підготовки методичної документації; загальної ерудиції, рівня знань по темі, володіння екскурсійною методикою, культури мови, практичних вмінь і професійних навичок.

Репліка екскурсанта — це його думка про щось, причому не завжди правильна. Уникати реплік екскурсантів не слід. Існують відповідні методики “роботи” з ними. Відповідь на репліку (як реакція на думку одного з екскурсантів) повинна бути вправно вплетена у розповідь екскурсорода і не відволікати від екскурсійної теми, не ламати логіку розповіді. При всій абсурдності якоїсь репліки не слід виявляти запальність, необхідно тактовно пояснити безпідставність висловленої думки. Якщо репліка екскурсантів має характер позитивної оцінки, екскурсорвод має можливість, спираючись на висловлену думку, продовжити розповідь з позицій співрозмовника, що підвищує переконливість подальшої розповіді.

Особливу роль прийоми ораторського мистецтва відіграють при відповідях екскурсорода на запитання. Адже відповіді питанням на питання або негативна оцінка самого питання (“Це питання не

стосується теми нашої екскурсії”) — неприпустимі. У нагоді стане, наприклад, така “софістична хитрість”, як відповідь “в кредит”. Якщо виникає ситуація, коли екскурсоводу важко відповісти на питання, він не повинен говорити про це прямо. “Перенести” відповідь можна, оголосивши аудиторії про відповідну тематичну екскурсію, або музейну експозицію, навчальні і наукові заклади, де займаються вивченням певної проблеми тощо.

Загальноживана рекомендація: не поспішати з відповіддю, бажано завуалювати уточненням, чи правильно екскурсовод зрозумів поставлене питання. Звичайно, допоміжну роль у запобіганні певних запитань може відіграти довідковий матеріал (карти міста, буклети з анонсами екскурсій, музеїв міста тощо) для тих, хто хоче отримати більш детальну інформацію. У жодному разі тон відповіді на запитання не повинен показувати роздратування екскурсовода. Давайте продумані, обгрунтовані відповіді, відповідайте на запитання лаконічно, ясно і по суті.

Специфіка роботи екскурсовода з іноземними туристами: необхідно якомога яскравіше представити музей та Україну: створити імідж країни через окрему екскурсію, втілити найхарактерніші риси життя народу, змалювати спосіб життя і особливості побуту, традицій через експонати музею. При відборі експонатів враховується можливість їхнього порівняння з подібними пам'ятками, які широко відомі в світі, або відбивають культуру, природні особливості країни, з якої прибули відвідувачі. Такий підхід полегшує використання прийому аналогій, який дозволяє полегшити сприйняття екскурсії. Слід звернути увагу на власні назви, поновити у пам'яті цікаві легенди, історії щодо походження географічних назв.

Література [1, 3, 5-7, 12, 16].

ТЕМА 4. ПРОВІДНІ МУЗЕЇ СВІТУ

1. Музейна мережа в Україні.
2. Лувр.
3. Британський національний музей.
4. Дрезденська картинна галерея.
5. Метрополітен-музей.
6. Ермітаж.

На початку XIX ст. були створені перші музеї в Україні, що було зумовлено зацікавленням пам'ятками місцевої старовини, успіхами археології, діяльністю плеяди вчених, меценатів і колекціонерів.

Миколаївський історичний музей (1809 р.) – перший музей в Україні, заснований на предметах з античного міста Ольвії.

На 2008 р. музейна мережа в Україні нараховувала 422 музейні установи. Більшість музеїв в Україні (70%) були створені до 1991 р., 30% – до початку XX ст., сьогодні продовжують створюватися музеї, зокрема приватними особами.

Один із найвідоміших і найстаріших музейних центрів України – Національний музей історії України (м.Київ). Свою діяльність розпочав 1899 р. як Міський музей старожитностей і мистецтв. Збірка музею, який починав свою діяльність з археологічного, історико-побутового і художнього відділів нині нараховує понад 600 тис. музейних предметів – від археологічних пам'яток первісного суспільства, трипільської культури, скіфів, ранніх, слов'ян, Київської Русі, Українського козацтва до XX ст.

На сьогодні самий популярний музей світу – Лувр. Відвідуваність Лувра вже четвертий рік перевищує 8 млн чоловік. Британський музей – другий за рейтингом – в 2009-м його відвідало 5 569 981 чоловік. Аудиторія Музею Метрополітен у Нью-Йорку склала 4,8 млн чоловік. Найбільший музей Росії — Державний Ермітаж – щорічно відвідують близько 2,5 млн чоловік.

Лувр – це художній музей, який було відкрито в 1793 р. у Парижі для широкої публіки в результаті перетворень Великої французької революції. Основу музейного фонду музею становлять королівські збірки, націоналізовані колекції монастирів, церков та знатних сімей; трофеїв, привезених з інших країн в результаті походів Наполеона та ін. Відвідувачів до музею в першу чергу приваблюють статуї Ніки Самофракійської, Венери Мілоської та картина "Джоконда" ("Мона Ліза") Леонардо да Вінчі, тому Лувр ще називають "музеєм трьох жінок".

Британський національний музей – найстаріший музей світу, заснований декретом англійського парламенту у 1753 р. та відкритий для огляду у 1759 р. Початок Британському національному музею було покладено приватною особою – сером Гансом Слоаном, який в запропонував парламенту купити його наукову колекцію за 20 000

фунтів стерлінгів. Покладені в основу музею колекції були куплені не на державні кошти, а на прибуток від національної лотереї. Під час її проведення був зібраний фонд в 300 000 фунтів стерлінгів. У Британському музеї зберігаються скульптури афінського храму Парфенон (Мармур Елгіна або скульптури акрополя); колосальні статуї єгипетських богів і фараонів, мумії, гробниці, знаменита на весь світ бальзатова плита – "Розетський камінь" (195 рік до н. е.), який дав ключ до розшифрування єгипетських ієрогліфів. В 1814-1815 роки парламент купив у лорда Ельджина Мармури Елгіна з афінського Парфенона. Лорд Ельджин вивіз їх з Афінського Парфенону, а Британський музей досі їх не повернув.

Дрезденська картинна галерея або Галерея старих майстрів — всесвітньо відома колекція картин від Відродження до барокко. Перлиною зібрання є "Сикстинська Мадонна" Рафаеля. Ця галерея створювалась як закрите королівське зібрання, яке стало згодом публічним музеєм.

Метрополітен-музей в Нью-Йорку – один з провідних музеїв світу та найбільший художній музей США. Заснований в 1870 р. і формувався за рахунок дарунків і пожертвувань окремих громадян. У колекції представлено твори художників різних мистецьких шкіл: італійської (Рафаель, Кривеллі, Бронзіно, Боттічеллі, Тиціан, Гварді), голландської (Рембрандт, Вермеєр, Хальс, Брейгель Старший), фламандської (Рубенс, Ван Дейк), німецької (Дюрер, Кранах Старший, Гольбейн Молодший), іспанської (Ель Греко, Веласкес, Сурбаран, Рібера, Гойя), французької (Пуссен, Ватто, Буше, Фрагонар, Шарден, Курбе, Коро, Енгр, Дега, Модільяні, Пікассо), англійської (Гейнсборо, Тернер, Констебл), американської (Стюарт, Хікс, Хоммер). Світовими шедеврами музею стали картини "Автопортрет" Рембрандта, "Мадонна з дитиною та святою Анною" Дюрера, "Портрет Філіппа IV" Веласкеса.

Метрополітен-музей проводить значну виставкову роботу, організовуючи виставки-гіганти, у яких беруть участь чимало музеїв з інших країн. Прикладом такої виставки є "Слава Візантії", у якій брали участь 119 музеїв з 24 країн світу. Екскурсії проводяться багатьма мовами світу, а також мовою жестів для глухонімих.

Державний Ермітаж — один з найбільших художніх музеїв світу. "Ермітаж" французькою мовою означає відлюдне місце, місце усамітнення. Пізніше ця назва була перенесена на усю картинну

галерею. До речі, між художнім музеєм і картинною галереєю немає різниці, назви зберігається за традицією. У 1764 р. Ермітаж був заснований Катериною II, коли у нещодавно побудований Зимовий палац доставили колекцію з 225 картин з Берліну. Мистецькі колекції — полотна голландських і фламандських художників, античну скульптуру збирав ще Петро I. У складі колекцій **Ермітажу** є світові шедеври – полотна Рафаеля “Мадонна Конестабіле”, Леонардо да Вінчі “Мадонна Бенуа”, Рембрандта “Давид та Іонафан”.

Література [2, 4-5, 7, 12-13, 16, 17, 30].

ТЕМА 5. ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЇВ В ТУРИСТИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ

1. Музейний менеджмент і маркетинг. Музейний продукт.
2. Причини відвідання музеїв. Класифікація музейних відвідувачів.
3. Ціноутворення і музейний продукт.

Музейний менеджмент – це система знань про теорію і практику управління музеєм і музейним персоналом. Керівники музеїв нового покоління мають мати дві освіти: історичну та туристичну, щоб повноцінно керувати музеєм.

Музейний продукт — це комплекс основних (екскурсійні) та додаткових музейних послуг (фотографування), тобто все те, що можна запропонувати відвідувачам музею.

До **основних музейних послуг** належать збір, вивчення, збереження та експонування пам’яток та включення їх в систему «експозиція — екскурсовод — екскурсія — відвідувач».

Додаткові музейні послуги: інші послуги, які надаються для задоволення попиту відвідувачів та потребують додаткових зусиль музею.

Комплекс додаткових музейних послуг:

- право на друкування творів з власної колекції;
- право на фото- та відеозйомку;
- платний доступ у фондосховища, бібліотеку;
- здача в оренду приміщень для виставок, конференцій;
- продаж рекламної та сувенірної продукції;
- організація концертів;
- відкриття сувенірних крамничок;

- відкриття кафе.

Музейний продукт повинен відрізнятися своєю унікальністю та індивідуальністю, формуватися стандартними та атракційними експозиціями. До останніх можна віднести, скажімо, такі: експозиція рухома, анімована, інтерактивна.

Маркетинг у музеєзнавстві – це цілий комплекс маркетингових зусиль, які починаються із створенням продукту, цінової політики, уміння донести інформацію про нього, зацікавити споживачів своїм продуктом та вдало його продати.

Причини відвідання музею:

- а) привести дітей або друзів;
- б) провести час з другом;
- в) відпочити в тиші музею;
- г) піднятися над повсякденністю;
- д) тому що подобається будинок, атмосфера, простір музею;
- е) їм цікава колекція або виставка;
- є) вони – туристи і прагнуть пізнати щось нове.

Класифікація відвідувачів за М. Ковалем (за способом сприйняття музейної інформації).

“Знавці” — відвідувачі, які добре знають не лише історію, але й мають уявлення про цінність музейних предметів, відчувають специфіку закладу. В основному їх цікавлять речі і документи з точки зору їхньої історичної характеристики.

“Любителі” виділяють під час огляду експонати, чимось значимі для них і нетипові порівняно з іншими. Найчастіше це речі або документи, пов’язані з відомими особами, їхнім життям. “Любителі” часто нарікають на свої недостатні знання і зацікавлені в додаткових поясненнях, тому часто задають запитання.

“Нігілісти” досить критично налаштовані. Вони шукають і часто знаходять хиби у змісті експозиції, але не хочуть або не вміють угледітись в експозицію, часто кажуть, що їм сумно, а довкруги сіро.

“Ритуальні” всім захоплюються. “Тут усе так гарно, усе цінне”, — кажуть вони, але не можуть назвати конкретних експонатів, погано уявляють, чому присвячена експозиція. Прикладом можуть служити записи у книзі відгуків: “Нам усе сподобалося”, “У вас гарно”, “Сподобався розділ, де все старе”.

“Спринтери” нічого не кажуть конкретно. Вони, в основному, пробігають по музею і мотивують свій прихід так: “Прийшли подивитися, що у вас є”.

Ціноутворення на музейний продукт (собівартість + відсоток вашого прибутку). **Ціна** — той елемент, який створює дохід. У випадку музейних послуг ми говоримо про ціну вхідного квитка, ціну на проведення екскурсій та ціну додаткових послуг, запропонованих музеями.

Теоретично ціна на будь-які послуги формується із врахуванням собівартості послуги та додатково — певного проценту прибутку. Формування вартості вхідного квитка в музеях залежить від багатьох чинників, пов’язаних із особливостями бюджетного фінансування та певних норм щодо визначення ціни.

При визначенні граничних розмірів вартості вхідного квитка варто враховувати вік відвідувачів музею, їх статус та кількість людей в групі. Так, для дітей, студентів та пенсіонерів вартість квитка в більшості музеїв є до 50% нижча, ніж для усіх інших категорій відвідувачів. Нижчою є також вартість для стандартних туристичних груп — від 20 осіб.

В будь-якому випадку при плануванні вартості квитка варто усвідомлювати, що висока ціна може призвести до втрати відвідувачів, а занадто низька — крім втрати доходів, може вплинути на рівень оцінки відвідувачами цінностей, що експонуються музеєм.

Додаткові фактори, що можуть впливати на формування вартості музейних послуг:

- сезонність;
- попереднє замовлення і оплата;
- кількість замовлень від постійних партнерів музею;
- тривалість оренди експозиційних зал та додаткових приміщень музею;
- абонентський квиток на користування комплексом музейних послуг, який дає право на отримання відвідувачем певних пільг чи знижок від музею.

2 ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗАНЯТТЯ 1. МУЗЕЄЗНАВСТВО ЯК НАУКОВА ДИСЦИПЛІНА

1. Дати визначення поняттю “музеєзнавство”.
2. Назвати об’єкт і предмет дослідження музеєзнавства.
3. Виділіть класифікація музеїв.
4. Назвіть вісім функцій музеїв.
5. Поясніть значення терміну “музейний фонд України”.

Література [1-2, 4-7, 12-13, 16, 27-28, 30, 34, 37].

ЗАНЯТТЯ 2. ФОНДОВА, ЕКСПОЗИЦІЙНА ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА В МУЗЕЯХ

1. У чому полягає фондова робота?
2. Дайте визначення поняттю "фонди музею".
3. У чому полягає робота музеїв по збиранню і обліку музейних колекцій? Що таке основний музейний фонд і фонд науково-допоміжних матеріалів?
4. Дайте визначення поняттю етикетаж.
5. У чому полягає експозиційна і науково-дослідна робота музеїв?

Література [4-7, 12, 16, 30].

ЗАНЯТТЯ 3. КУЛЬТУРНО-МАСОВА РОБОТА МУЗЕЇВ

1. Перелічте два види культурно-масової роботи музеїв.
2. Напишіть, що таке оглядова і тематична екскурсія?
3. В чому полягає знайомство екскурсовода з групою?
4. Перелічте чотири види здібностей, необхідних для екскурсовода.
5. У чому полягає специфіка роботи екскурсовода з групами іноземних відвідувачів?

Література [1, 3, 5-7, 9, 12, 16].

ЗАНЯТТЯ 4. ПРОВІДНІ МУЗЕЇ СВІТУ

Практична частина. Проаналізувати екскурсію в Запорізький обласний краєзнавчий музей за планом:

1. Якість тексту.
2. Якість постановки (режисерський задум).
3. Рівень виконання.

Література [1, 7, 11-12, 14, 20-21, 32].

ЗАНЯТТЯ 5-7. ПРОВІДНІ МУЗЕЇ СВІТУ

Практична частина. Підготувати презентації на прикладі одного з музеїв за планом:

1. Історія виникнення.
2. Особливості колекції.
3. Рейтинг серед музеїв світу.
4. Досвід музейного менеджменту.

Література [2, 5, 7, 12-13, 16, 17, 28, 30, 33, 35, 36, 38, 40-46].

ЗАНЯТТЯ 8-9. ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЇВ В ТУРИСТИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ

1. Перелічте компоненти маркетинг-мікс.
2. В чому полягає аналіз маркетингового середовища екскурсійної діяльності?
3. Перелічте три причини відвідання музеїв.
4. Напишіть, хто такі “спринтери”?
5. Як розраховується вартість екскурсії?

Практична частина. Написати план рекламно-інформаційної діяльності для приваблення туристів в музеї Запоріжжя.

Література [8, 10-11].

РОБОТА В БІБЛІОТЕЦІ

Багато хто розгублюється, зіткнувшись із наявними в бібліотеках величезними джерелами інформації. Тож вони можуть обмежитися тільки незначною часткою пропонованих даних,

можливо, на шкоду своїй праці. Тому спочатку доцільно ознайомитися с наявними ресурсами бібліотек. Якщо ви це зробите вчасно, відчуття розгубленості триватиме недовго.

Уся наявна в бібліотеці інформація зберігається і впорядковується в систематичний спосіб для полегшення пошуків потрібних даних. У більшості невеликих бібліотек існують відкриті стелажі, тобто книги виставлені на полицях, і читач може безпосередньо вибрати потрібну книжку. У більшості великих бібліотек на відкритих полицях виставлено лише частину книжок, а інші зберігаються у сховищах, де вони займають менше місця. У таких бібліотеках для того, щоб скористатися книжкою або взяти її додому, треба звернутися особисто або зробити письмове замовлення. В деяких бібліотеках книги можна одержати і в той, і в той спосіб.

Конкретну книжку ви можете знайти за ім'ям автора або назвою в покажчику чи каталозі. Це може бути комп'ютеризований перелік, картковий каталог або мікроплівка або всі три варіанти. Знайшовши каталожний номер книжки, ви можете замовити її у бібліотекаря або пошукати її на відкритих полицях, які завжди впорядковані за каталожними номерами. Всі, або більшість, книжок з питань соціології будуть в одному місці. Кожен бібліотекар може пояснити, як діє система каталогу.

Для того, щоб знайти книжку з певної теми (якщо ви не знаєте ні прізвища, ні назви), слід звернутися до предметного покажчика (у більшості бібліотек це досі картки). У предметному покажчику література розміщена відповідно до тематичного спрямування, наприклад, “музеєзнавство”. Але в деяких великих бібліотеках може бути комп'ютеризована інформація.

Більшість бібліотек надають дуже схожі послуги, проте деякі з них мають свої методи роботи, а в каталожних системах також існують відмінності. Звертайтеся по допомогу до чергового бібліотекаря, якщо вас бентежить якийсь аспект бібліотечних формальностей. Вам не слід боятися потурбувати їх; бібліотекарі-фахівці, які мають дбати про доступ до бібліотечних фондів усіх, кому це потрібно. Вони, як правило, добре знають фонди бібліотеки і, при потребі, завжди готові надати допомогу.

Якщо ви починаєте дослідження конкретної музеєзнавчої теми і бажаєте знайти по цій темі загальну інформацію, ви можете скористатися кількома корисними джерелами. Існують енциклопедії,

словники, підручники. Вони подають стисло інформацію про головні поняття з певної теми, а також дані про деяких головних авторів з цієї дисципліни. Найбільші енциклопедії містять багато статей, корисних для дослідників музеографічних проблем. Статті в словниках та енциклопедіях практично завжди подають стислий перелік додаткової літератури.

3 ПЕРЕЛІК ТЕМ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ для студентів заочної форми навчання

Відповідно до навчального плану студенти заочної форми навчання виконують контрольну роботу. Контрольна робота дозволяє оцінити насамперед науково-методичні знання студента. У роботі необхідно показати знання джерел і вміння працювати з ними. Насамперед, необхідно приступити до вивчення рекомендованої літератури. Варто застерегти від спроб простого списування того або іншого джерела, оскільки кожний навчальний посібник, журнальна стаття, монографія має особливий виклад матеріалу. Бажано приводити різні точки зору на аналізовані проблеми, що буде свідчити про самостійність роботи з літературою. У контрольній роботі важливо поглиблене вивчення якого-небудь питання. Контрольна робота полягає в аналізі літератури з теми та чіткі висновки наприкінці.

Особливістю сучасності є широке використання електронних ресурсів. Налічуються десятки індивідуальних і корпоративних Інтернет-сайтів, що вміщують різну інформацію з основ музеєзнавства. Малі тиражі, доступність багатьох видань, недостатня комплектація бібліотек створюють багато проблем для дослідників. У цій ситуації Інтернет незамінний, неоціненну допомогу він надає у пошуковій роботі. Але використання будь-якої інформації з Інтернету, особливо довідникового характеру, вимагає ретельної перевірки на вірогідність і відсутність помилок. Використовуючи ресурси Інтернету, у списку джерел необхідно обов'язково робити посилання, наприклад:

Програма курсу: "Практикум: екскурсійна діяльність". Укладач:
старший викладач І.А. Скриль. //
http://tourlib.net/metod_tourism/skryl.htm

Загальні вимоги до оформлення контрольної роботи наступні. Робота виконується українською або російською мовою. Якщо робота виконується в зошиті (12 аркушів), то сторінки зошита необхідно пронумерувати й залишити поля для зауважень рецензента. Якщо на комп'ютері, то робота повинна нараховувати 10-15 аркушів: 14 шрифт, 1,5 інтервал, поля: праворуч – 1,5 см, ліворуч – 3 см, верх – 2,5 см, низ – 2,5 см.

Структура контрольної роботи: 1 аркуш – титульний аркуш, 2 аркуш – план роботи (простий, до 4-5 пунктів), 3 аркуш – вступ, у якому ставляться основні проблеми, на які ви плануєте зосередитися в контрольній роботі. За допомогою наступних шаблонів формулюється мета роботи: проаналізувати, визначити; з'ясувати...; виявити особливості...; реконструювати...; розглянути... Основна частина роботи – 10 сторінок. Передостанній аркуш – висновки, в яких пишуть, як вирішили поставлену у вступі проблему. Останній аркуш – список літератури.

1. Музеєзнавство як наукова дисципліна. Об'єкт і предмет дослідження музеєзнавства. Структура музеєзнавства.
2. Ключові поняття музеєзнавства: "музейний предмет", "музей" та його суспільні функції, музейна справа. Методи та функції музеєзнавства.
3. Передісторія музеїв та музейної справи.
4. Основні напрямки фондової роботи. Визначення поняття "фонди музею".
5. Облік і наукова документація музейних фондів.
6. Загальні проблеми побудови та наукової роботи з музейною експозицією.
7. Експозиційний матеріал: музейні предмети, науково-допоміжні матеріали, тексти, фотокоментарі, покажчики. Формування експозиційних комплексів.
8. Класифікація музеїв. Особливості експозиції різних типів музеїв.
9. Науково-дослідницька діяльність музеїв. Музеї як дослідницькі центри.
10. Екскурсійна робота в музеях.
11. Класифікація екскурсій. Особливості підготовки музейної екскурсії.
12. Етапи підготовки та методичної розробки екскурсії.
13. Види та форми культурно-масової роботи музеїв.

14. Розвиток музейної справи в Україні у XIX -- на початку XX ст.
15. З історії української музейної справи у XX ст.
16. Сучасні провідні музеї України.
17. Законодавство України про музеї та музейну справу.
18. Музейний фонд України. Потенціал музеїв України в міжнародній туристичній індустрії.
19. Історичні музеї України.
20. Історико-культурні та архітектурно-історичні заповідники в Україні.
21. Національний музей історії України (до 1991 р. Державний історичний музей УРСР, у 1950-1965 рр.- Київський державний історичний музей).
22. Національний художній музей України.
23. Дніпропетровський історичний музей.
24. Музей Національного історико-культурного заповідника "Ольвія".
25. Національний музей архітектури та побуту в Пирогово.
26. Національний музей у м. Львові.
27. Музей етнографії та художнього промислу інституту народознавства НАН України у м. Львові.
28. Музей історії запорізького козацтва Національного заповідника "Хортиця".
29. Музей Національного заповідника "Херсонес Таврійський".
30. Одеський археологічний музей.
31. Запорізький обласний краєзнавчий музей.
32. Британський національний музей - найстаріший музей світу.
33. Національна галерея в Лондоні.
34. Стара пінакотека в Мюнхені.
35. Лув – самий популярний музей в світі.
36. Версальський палац – національний музей історії Франції.
37. Державний Ермітаж у Санкт-Петербурзі.
38. Музей "Метрополітен" у Нью-Йорку.
39. Художні музеї (галереї) Європи.
40. Вашингтонська національна галерея.
41. Єгипетський музей в Каїрі.
42. Музей антропології та етнографії ім. Петра Великого (Кунсткамера) РАН.
43. Оружейна палата в Москві.

44. Третьяковська галерея в Москві.
45. Музей образотворчого мистецтва імені О. С. Пушкіна в Москві.
46. Музеї Московського Кремля.
47. Скансени (музеї просто неба).
48. Дитячі музеї в світі.
49. Галерея Уфіцці у Флоренції.
50. Національний музей живопису та скульптури Прадо, у Мадриді.

4 ПЕРЕЛІК ТЕМ РЕФЕРАТІВ для студентів денної форми навчання

1. Видатні музеї світу: історія розвитку (на прикладі одного з музеїв).
2. Використання музеїв у туристично-екскурсійній роботі.
3. Державна політика в галузі музейної справи України.
4. Законодавство України про музеї та музейну справу.
5. Маркетинг у сфері екскурсійного обслуговування.
6. Експозиційні матеріали: їх використання у музейній роботі.
7. Організаційно-інституційні засади розвитку екскурсійної справи в Україні.
8. Правовий статус екскурсанта. Страхування та медична допомога.
9. Історія розвитку Запорізького краєзнавчого музею.
10. Музеї просто неба в Україні.
11. Музеї різних профілів в Україні: особливості їх організації.
12. Загальні положення законодавства України щодо екскурсійної діяльності. Оглядові та тематичні екскурсії у музеях.
13. Вимоги до екскурсіводів: добір кадрів, глибокі загальні і спеціальні знання, творчий підхід.
14. Основи наукової методики комплектування фондів.
15. Особливості використання музейних експозицій на маршрутах оглядових та тематичних міських (позаміських) екскурсій.
16. Особливості експозиції різних типів музеїв.
17. Особливості методики екскурсійної роботи в музеях.
18. Організація підготовки інноваційного екскурсійного продукту (стадії: попередня робота, безпосередня розробка, захист).
19. Класифікація екскурсій. Особливості організації музейної екскурсії.

20. Комплектування "портфеля екскурсовода".
21. Особливості екскурсійного методу (моторність, предметність, наочність).
22. Сутність екскурсійного аналізу.
23. Проблеми зберігання музейних фондів.
24. Потенціал музеїв у міжнародній туристичній індустрії.
25. Концепція розвитку музейного менеджменту.
26. Інформатизація як інструмент музейного менеджменту.
27. Управлінський професіоналізм та професійні якості керівника музею.
28. Досвід музейного менеджменту країн світу.
29. Музеезнавчі дослідження в галузі музейної комунікації.
30. Всесвітня мережа музеїв та діяльність Міжнародної ради музеїв (ICOM).

5 ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ

1. Музеезнавство як наукова дисципліна. Об'єкт і предмет дослідження музеезнавства. Структура музеезнавства.
2. Ключові поняття музеезнавства: "музейний предмет", "музей" та його суспільні функції, музейна справа. Методи та функції музеезнавства.
3. Передісторія музеїв та музейної справи.
4. Основні напрямки фондової роботи. Визначення поняття "фонди музею".
5. Облік і наукова документація музейних фондів.
6. Загальні проблеми побудови та наукової роботи з музейною експозицією.
7. Експозиційний матеріал: музейні предмети, науково-допоміжні матеріали, тексти, фотокоментарі, покажчики. Формування експозиційних комплексів.
8. Класифікація музеїв. Особливості експозиції різних типів музеїв.
9. Науково-дослідницька діяльність музеїв. Музеї як дослідницькі центри.
10. Екскурсійна робота в музеях.
11. Класифікація екскурсій. Особливості підготовки музейної екскурсії.
12. Етапи підготовки та методичної розробки екскурсії.

13. Види та форми культурно-масової роботи музеїв.
14. Розвиток музейної справи в Україні у XIX -- на початку XX ст.
15. З історії української музейної справи у XX ст.
16. Сучасні провідні музеї України.
17. Законодавство України про музеї та музейну справу.
18. Музейний фонд України. Потенціал музеїв України в міжнародній туристичній індустрії.
19. Історичні музеї України.
20. Історико-культурні та архітектурно-історичні заповідники в Україні.
21. Національний музей історії України (до 1991 р. Державний історичний музей УРСР, у 1950-1965 рр.- Київський державний історичний музей).
22. Національний художній музей України.
23. Дніпропетровський історичний музей.
24. Музей Національного історико-культурного заповідника "Ольвія".
25. Національний музей архітектури та побуту в Пирогово.
26. Національний музей у м. Львові.
27. Музей етнографії та художнього промислу інституту народознавства НАН України у м. Львові.
28. Музей історії запорізького козацтва Національного заповідника "Хортиця".
29. Музей Національного заповідника "Херсонес Таврійський".
30. Одеський археологічний музей.
31. Запорізький обласний краєзнавчий музей.
32. Британський національний музей – найстаріший музей світу.
33. Національна галерея в Лондоні.
34. Стара пінакотека в Мюнхені.
35. Лув – самий популярний музей в світі.
36. Версальський палац – національний музей історії Франції.
37. Державний Ермітаж у Санкт-Петербурзі.
38. Музей "Метрополітен" у Нью-Йорку.
39. Художні музеї (галереї) Європи.
40. Вашингтонська національна галерея.
41. Єгипетський музей в Каїрі.
42. Музей антропології та етнографії ім. Петра Великого (Кунсткамера) РАН.

43. Оружейна палата в Москві.
44. Третьяковська галерея в Москві.
45. Музей образотворчого мистецтва імені О. С. Пушкіна в Москві.
46. Музеї Московського Кремля.
47. Скансени (музеї просто неба).
48. Дитячі музеї в світі.
49. Галерея Уфіцці у Флоренції.
50. Національний музей живопису та скульптури Прадо, у Мадриді.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бабарицька В., Короткова А., Малиновська О. Екскурсознавство і музеєзнавство. Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2007. – 464 с.
2. Бондар М.М., Мезенцева Г.Г., Славін Л.М. Нариси музейної справи. – К.: Видавництво Київського університету, 1959. – 192 с.
3. Емельянов Б.В. Экскурсоведение. – М.: Советский спорт, 2007. – 216 с.
4. Мезенцева Г.Г. Музеи Украины. – К.: Издательство Киевского университета, 1959. – 179 с.
5. Мезенцева Г.Г. Музеєзнавство (на матеріалах музеїв Української РСР). – К.: Головне видавництво Видавничого об'єднання “Вища школа”, 1980. – 119 с.
6. Музееведение. Музеи исторического профиля: Учеб. Пособие для вузов по спец. “История” / Под ред. К.Г.Левькина, В.Хербста. – М.: Высшая школа, 1988. – 431 с.
7. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв. Посібник // Під редакцією: В. Великочого, Н. Гасюк. Авторський колектив: П. Горішевський, М. Дейнега, М. Ковалів, В. Мельник, Н. Рега, С. Оришко, О. Соколова.– Івано-Франківськ: Плай, 2005. – 64 с.
8. Программа учебной практики: “Музейная практика”. Специальность: 020700 – история. Автор: И.Б. Сидорова. Казань: Казанский государственной университет, Б.г. – 5 с.
9. Робоча навчальна програма дисципліни “Основи музеєзнавства” по спеціальності 6. 020107 “Туризм”. Укладач Т.В. Нікішина. –

Запоріжжя: Запорізький національний технічний університет, 2009. – 8 с.

10. Робоча програма навчальної дисципліни “Музеєзнавство”. – Харків: Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2003. – 7 с.
11. Рабочая программа по дисциплине “Краеведение и музееведение” для студентов специальности 230500 “Социально-культурный сервис и туризм”. – Таганрог: Таганрогский государственный радиотехнический университет, Б.г. – 6 с.
12. Рутинський М.Й., Стецюк О.В. Музеєзнавство: Навчальний посібник. – К., 2008. – 428 с.
13. 100 великих музеїв мира / Автор-составитель Н.А. Ионина. – М.: Вече, 2002. – 512 с.
14. Тропина Е.А. Использование учебных экскурсий при подготовке менеджеров гостиничного, курортного и туристического сервиса // Культура народов Причерноморья. – 2004. – №55. – Т.3. - С.137-139.
15. Шереметьева Т.Л. 100 великих музеїв мира, которые необходимо увидеть. – М.: Харвест, 2009. – 288 с.
16. Юрєнева Т.Ю. Музееведение. – М.: Академический проект, 2003. – 605 с.

Додаткова

17. Белофастова Т.Ю. Музеї в культурному просторі: еволюційний підхід // http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdakk/2010_1/12.pdf
18. Закон України № 1709-VI Про внесення змін до Закону України “Про музеї та музейну справу” 5 листопада 2009 року // <http://www.president.gov.ua/documents/10099.html>
19. Закон України про музей та музейну справу 1995, N 25 // <http://muzeu.at.ua/publ/2-1-0-9>
20. Запорожский областной краеведческий музей // http://www.zabor.zp.ua/Kultura/podrobno/Muzeu_kraeved.htm
21. Запорожский областной краеведческий музей // <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
22. Інструкція з музейного обліку, зберігання та використання пам'яток державної частини музейного фонду України // <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/88140>

23. Кузьмук О. Стан та шляхи модернізації музейного менеджменту в Україні // <http://www.niss.gov.ua/Monitor/oktober08/2.htm>
24. Мазурик З. Туризм як виклик для музеїв // <http://museum.ridne.net/node/15>
25. Мазурик З. Музеї сьогодні – європейські тенденції та українські виклики // <http://museum.ridne.net/node/10>
26. Маньковська Р.В. Музеї на туристичних маршрутах Півдня України // muzeiy-na-turistichnih-marshrutah-pivdnya-ukrayini.html
27. Музееведение как научная дисциплина // Российская музейная энциклопедия // http://www.museum.ru/rme/sci_hist.asp
28. Музеи мира // <http://www.museum.ru/wm/>
29. Музеї Львова та Львовщини // http://tourlib.net/statti_ukr/images/museum2.jpg
30. Музеезнавство: методичка // <http://revolution.allbest.ru/culture/00070180.html>
31. Нагорский Н.В. Музей и досуг // http://tourlib.net/statti_tourism/nagorsky.htm
32. Програма курсу: "Практикум: екскурсійна діяльність". Укладач: старший викладач І.А. Скриль. // http://tourlib.net/metod_tourism/skryl.htm
33. Продажа картин из коллекции Эрмитажа // <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
34. Систематизация музеев // Российская музейная энциклопедия http://www.museum.ru/rme/sci_hist.asp
35. Сказочная добыча Британского музея // Студенческий меридиан. – 2008. - №4 <http://www.stm.ru/archive/727/>
36. Слово директора Государственного Эрмитажа // www.hermitagemuseum.org
37. Структура музееведения // Российская музейная энциклопедия // http://www.museum.ru/rme/sci_hist.asp
38. Шедевры коллекции Государственного Эрмитажа // www.hermitagemuseum.org
39. Шпилько С.П. Потенциал и роль музея в становлении современной туристической индустрии в России // http://tourlib.net/statti_tourism/nagorsky.htm
40. Штугіна Ю. Музеємірка або зауваження до рейтингу найбільш популярних музеїв світу // <http://osvita.ua/teacher/culture/1946>

Рекомендовані документальні фільми

41. Документальний фільм. Государственный Эрмитаж. 8 серій по 27 мин.
42. Документальний фільм. Музеи мира. 7-я серия. Новая слава старых мастеров. Дрезденская картинная галерея (26 мин.).
43. Документальний фільм. Музейные тайны. Британский музей (50 мин. и 25 мин.- 2 серии).// <http://rutube.ru/tracks/2015907.html>
44. Документальний фільм “Окно в Лувр” (3 серії по 52 хв. 2,5 год.) // <http://www.tv-on-line.eu/phpBB3/viewtopic.php?f=4&t=1029>
45. Film Great Museums. Metropolitan Museum of Art in the New York City (50 min, English language) // http://www.youtube.com/results?search_type=videos&search_duration=long&suggested_categories=19%252C24%252C27%252C43&search_query=Metropolitan+Museum&page=1

Сайти музеїв

46. Британський національний музей // www.thebritishmuseum.ac.uk
47. Державний Ермітаж // www.hermitagemuseum.org
48. Дрезденська картинна галерея // <http://www.dresdenart.ru/>
49. Лувр // www.louvre.fr
50. Метрополітен-музей // www.metmuseum.org